

KDO HLEDÁ, NAJDE? STARÉ A NOVÉ CESTY ARCHIVNÍM LABYRINTEM

Moderátor: Jan Edl, Státní okresní archiv Tachov
Účastníci: Zdeněk Martínek, Státní okresní archiv Pelhřimov
Karel Řeháček, Státní oblastní archiv v Plzni
Ivo Šulc, Státní oblastní archiv v Zámrsku
Petr Tesař, Zemský archiv v Opavě
Zpravodaj: Martin Štindl, Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

Obsahové zaměření třetí sekce prvního jednání dne odpovídalo aktuálnímu stavu tuzemského archivnictví. Ani zdaleka se proto neneslo v duchu prezentace nově připravených cest či osvědčených postupů, ale spíše v atmosféře nezbytného sebezpytu, upřímné reflexe statu quo a otevřené soutěže relevantních vizí. Za tímto účelem si pak Jan Edl v roli moderátora připravil zhruba šestici diskutabilních otázek, které měly jeho hosty dovést či inspirovat k dosažení těchto zdánlivě abstraktních cílů. Účastníci diskuzního panelu byli naopak vybráni tak, aby reprezentovali nejen archivy různých hierarchických úrovní a zkušeností, ale aby zároveň zastupovali stoupence avantgardnějších či konzervativnějších přístupů.

Hned první otázka pátrající po odpovědi, nakolik lze naši současnost považovat za zlomový okamžik ve zpracování archiválií, však dosáhla nečekané shody. Většina diskutujících se sjednotila v názoru, že proces unifikačních změn zahájený vydáním základních pravidel představuje spíše „technickou záležitost“ nebo jen jednu z mnoha novinek, kterými domácí archivnictví v současnosti prochází (Z. Martínek). Dle konstatování I. Šulce je však tento dojem možná vyvolán tím, že žijeme v éře permanentní změny. Tedy v období, kdy nám význam „přelomových“ změn poněkud uniká. P. Tesařem postřehnutá nervozita v řadách tuzemských archivářů však neklamně svědčí o tom, že k určitým změnám dochází. A podle názoru přihlížejícího zpravodaje jde pak o změny zásadní, neboť počátek jednoznačné identifikace jednotek archivního popisu zahajuje etapu, v níž archivy konečně získávají základy pro budování informačních systémů, jimiž nás předbíhá a omračuje „srovnatelné“ tuzemské knihovnictví.

Nezbytnou podmínku pro naplnění těchto systémů představují pracovní metodiky a standardizace dílčích postupů. Druhá diskuzní otázka (metodiky a standardizace – ano či ne?) se tedy celkem logicky pokoušela osahávat náš poměr k těmto pomůckám. Diskutující poměrně záhy i jednoznačně potvrdili potřebu určitých hranic a limitů. Na příkladu metodik pro zpracování archivních souborů však doporučovali tyto nástroje vnímat spíše jako výstražný semafor (I. Šulc). Tedy jako prostředky, které zpracovatelé radí: tudy určitě ne, tady pozor a tímto směrem leží volný prostor pro osobní znalost a kreativitu.

Třetí okruh odpovědí se vztahoval k otázce, zda jsou současné prezentační postupy archivů vším, co od nich badatelská veřejnost očekává? Řečníci potvrdili, že tuzemské archivy prozatím vycházejí vstříc především rostoucímu zájmu veřejnosti o dálkový přístup k digitalizovaným archiváliím (P. Tesař). Motivace archivů k tomuto postupu je pak různá: od vstřícného postoje k badatelským zájmům, přes favorizovanou fyzickou ochranu originálů až po snahu o faktické snížení počtu návštěv v našich badatelkách.

S otázkou prezentační velmi úzce souviselo zamyšlení čtvrté nad hranicemi zpřístupňování a archivního servisu vůči veřejnosti. Ty se totiž v praxi ukazují jako velmi pružné a posunované naproti informačnímu hladu badatelů pouze v limitech technických a finančních možností archivu (Z. Martínek). Nelze tedy předpokládat, že by reálnou mez tvořil v budoucnu nasycený zájem veřejnosti. Touto hranicí by se namísto kvantitativních nebo systematických hledisek měly v časech novelizované legislativy stát principy, podle nichž archiv nebude vůči svým návštěvníkům v postavení sluhy, ale spíše vysokohorského šerpy. Tedy v roli obeznaného a zkušeného průvodce, jenž bude svým připraveným a společně stoupajícím badatelům pomáhat k dosažení vytčených cílů (K. Řeháček). Z pléna pak zazněl oprávněný požadavek, aby archiv ve vztahu k badatelům i navenek fungoval jako informační systém s jasnou strukturou služeb a informací (D. Valůšek).

Tato vize jen o krůček předběhla bezprostředně navazující pídění po představách, jak takovou ideu zrealizovat v digitálním světě? Tedy v prostředí, od něhož většina uživatelů očekává, že bude reagovat na více či méně konkrétní a ze souvislostí vytržená (věcná, jmenná či místopisná) hesla. S tímto vědomím se hledaná naděje diskutujících upínala především k tzv. centrálnímu archivnímu modulu, který by se měl stát nejen živým rezervoárem heslovitých entit, ale ve svém souhrnu i virtuální rekonstrukcí archivovaných struktur státní a veřejné správy.

Konečně závěrečná rozprava diskutujících patřila myšlence centrálního archivního portálu, jenž by měl zastřešovat dílčí informační struktury domácích archivů a nepoučené veřejnosti tak ulehčit první kroky za hledanými archiváliemi. O jeho potřebě nebylo mezi účastníky panelu sporu. Tento nástroj by však neměl vytvářet falešnou představu o centrálním uložení všech archiválií nebo mrhat silami na jednotnou prezentaci dílčích informací a specifických struktur jednotlivých archivů (P. Tesař). Měl by získat spíš podobu prvního a centrálního rozcestníku, který bude své budoucí uživatele přehledně směřovat k příslušným archiváliím a archivům (Z. Martínek). Sekce tedy byla nejen živým debatním fórem, které poskytlo prostor pro pojmenování aktuálních problémů, ale nepochybně přinesla i několik zajímavých vizí, jejichž praktické naplňování budeme všichni se zájmem sledovat!